

UNIVERSITY
OF TAMPERE

This document has been downloaded from
TamPub – The Institutional Repository of University of Tampere

 Publisher's version

The permanent address of the publication is
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201404251362>

Author(s):	Santaoja, Minna
Title:	Ekokumppanuus - mitä uutta Tampereelta? Ympäristökansalaisuuden näkökulma
Year:	2011
Journal Title:	Kunnallistieteellinen aikakauskirja
Vol and number:	39 : 1
Pages:	24-41
ISSN:	0356-3669
Discipline:	Political science; Other social sciences
School /Other Unit:	School of Management
Item Type:	Journal Article
Language:	fi
URN:	URN:NBN:fi:uta-201404251362

All material supplied via TamPub is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorized user.

Ekokumppanuus – mitä uutta Tampereelta?

Ympäristökansalaisuuden näkökulma

Minna Santaoja

Abstract

Local public service companies in the City of Tampere established an Urban Environment Centre in 2002. The novelty underpinning the Centre was a new kind of eco-partnership between various actors. The local environmental administration and waste management, electricity and public transport companies joined their environmental information services under the same roof, expecting to gain synergies in spreading environmental information and changing consumer behaviour in a more sustainable direction. This eco-partnership can be seen as the first steps in reorganising public services in Tampere according to the ideas of New Public Management. It has been feared that the change would reduce citizens to mere consumers, but this does not seem to be the case. In the article I analyse the kinds of environmental citizenship permitted by the eco-partnership. The institutionalised partnership organisation functions as an umbrella facilitating different types of partnerships and allowing for different expressions of active citizenship.

Tampereelle perustettiin marraskuussa 2002 Moreeniaksi nimetty ympäristötietokeskus. Uutta ympäristötietokeskuksessa on taustalla oleva ekokumppanuusajatus – eri tahojen verkostomainen yhteistyö ympäristön hyväksi. Tarkastelen tässä artikkelissa Tampereella kehitettyä uudenlaista paikallisen ekokumppanuuden mallia. Pohdin mitä uutta ekokumppanuus tuo kaupungin ympäristöasioiden hallintaan. Artikkelini jatkaa ajallisesti tamperelaisen ympäristöhallinnan ja kansalaisosalistumisen tutkimusta 2000-luvulle.

Ympäristötietokeskusta suunniteltiin toistakymmentä vuotta ennen kuin se toteutui riittävän vaikutusvaltaisten ihmisten tartuttua hankkeeseen. Fyysisen ympäristötietokeskuksen taustalle perustettiin kaksi uutta organisaatiota: Ekokumppanit osakeyhtiö ja Ekokumppanit Klubi ry. Tamperelainen ekokumppanuus on kiinnostava tapaus governance-tyyppisestä ympäristöhallinnasta, jossa käytetään monenlaisia toimintatapoja ja pyritään saamaan mukaan monia toimijaryhmiä. Sovellan tamperelaisen ekokumppanuuden esit-

telyssä ja erittelyssä Kiviniemen ja Saarelaisen (2009) paikallisten kumppanuuksien tutkimukseen kehittämää viitekehystä. Keskityn tarkastelemaan ekokumppanuutta erityisesti kansalaisosalistumisen näkökulmasta ja pohdin, miten ekokumppanuus suhteutuu aktiiviseen ympäristökansalaisuuteen.

Artikkelin aluksi esittelen tutkimuksen menetelmät ja aineistot. Seuraavaksi luon katsauksen aikaisempaan tutkimukseen kumppanuuksista ja ympäristökansalaisuudesta ja esittelen Kiviniemen ja Saarelaisen viitekehysten. Artikkelin loppuosassa etsin vastauksia tutkimuskysymyksiini: miten ekokumppanuus sijoittuu tamperelaisen ympäristöhallinnan kontekstiin ja minkälaisia kansalaisosalistumisen paikkoja sen kautta avautuu.

Tutkimuksen aineistot ja menetelmät

Pääosa artikkelin pohjana olevasta aineistosta on kerätty vuonna 2005 valmistunutta ympä-

ristöpolitiikan pro gradu -tutkielmaa varten (Santaoja 2005). Gradussa erityinen kiinnostuksen kohteeni oli ympäristötietokeskuksen ja paikallisten ympäristö- ja luontojärjestöjen ekokumppanuus. Tein gradun toimintatutkimuksena pyrkien omalta osaltani luomaan mahdollisuuksia ympäristötietokeskuksen ja järjestöjen yhteistyölle. Toimintatutkimus on Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan yleisnimitys lähestymistavoille, joissa tutkimuskohteeseen pyritään tavalla tai toisella vaikuttamaan, tekemään tutkimuksellisin keinoin käytäntöön kohdistuva interventio. Kuulan (1999) mukaan toimintatutkimuksessa on kyse tieteenfilosofiasta, erityisestä tavasta hahmottaa tutkimuksen ja tutkittavan todellisuuden suhde – tutkija on ”parantaja”. Stringer (1999) kirjoittaa yhteisölähtöisen toimintatutkimuksen tavoitteena olevan humaani ja demokraattinen tutkimus ja osallistujien elämänlaatua parantavien menetelmien ja käytäntöjen etsiminen.

Toimintatutkimukselle on ominaista monenlaisten aineistojen käyttö. Aineistonani on 12 järjestötoimijan ja kaupungin virkamiehen haastattelua, ympäristötietokeskusta koskeva Aamulehden artikkeliaineisto ja aiheesta käyty keskustelu internetissä, muun muassa Mansefoorumi -sivustolla. Toimintatutkimukselle luonteenomaisesti olen ollut myös vapaamuotoisesti yhteydessä eri tahoihin, järjestämättä aina nauhoitettavaa haastattelua. Tapaamisten ja palaverien muistiinpanot muodostavat osan aineistosta. Tutkimusprosessin kulkua kirjasin ylös päiväkirjaan ja talletin aiheen tiimoilta saamani noin 150 sähköpostiviestiä. Osana ympäristötietokeskuksen järjestöyhteistyön kehittelyä tein kyselyn 23 tamperelaiselle ympäristö- ja luontojärjestölle, lomakkeista palautui 10. Päivitin aineiston artikkelia kirjoittaessani yhteydenotoilla kaupungin viranomaisiin, haulla Aamulehden arkistosta ja Tampereen kaupungin tiedotarkistosta sekä tutustumalla Ekokumppaneiden uusituilta internet-sivuilta löytyvään materiaaliin.

Käsittelin ja analysoin aineistoa eri tavoin. Erityisesti sanomalehtiaineiston pohjalta hahmottelin ympäristötietokeskuksen suunnittelun ja ekokumppanuuden aikajanaa, joka auttoi tunnistamaan keskeiset toimijat ja erilaiset

näkökulmat ekokumppanuuteen. Haastattelu- ja muusta aineistosta tein sisällönanalyysejä ja toisaalta otteeni oli myös diskurssianalyyttinen. Tunnistin eri toimijoiden tavoitteita ekokumppanuudelle ja tapoja joilla toimijat puhuivat toisistaan. Toimijasuhteiden tarkastelu auttoi hahmottamaan kansalaisosallistumiselle avautuvia mahdollisuuksia. Tutkimusotetani voidaan kuvata tulkitseväksi politiikka-analyyseksi (mm. Hajer & Wagenaar 2003), jossa tutkijalla on julkilausuttu normatiivinen lähtökohta kysymyksen asettelulle. Pidän tärkeänä aktiivisen ympäristökansalaisuuden tukemista ja tilan antamista kansalaisvetoisille ratkaisuille ympäristökysymyksiin.

Ympäristökansalaisuus ja vihreä kuluttajuus

Kansalaisuus muodostuu suhteessa julkiseen hallintoon ja muihin ihmisiin. Se koostuu oikeuksista, velvollisuuksista ja poliittisesta osallistumisesta (Häikiö 2007). Hyvinvointivaltiossa painottuvat yksilöille kuuluvat oikeudet. Kansalaisuus voidaan ymmärtää aika-kauteen sidottuna, muuttavana prosessina. Kyllönen (2008) mainitsee tavanomaisiksi kansalaisvelvollisuuksiksi lakien noudattamisen, verojen maksamisen, äänestämisen ja oppivelvollisuuden suorittamisen. Häikiön mukaan kansalaisuuden käsite loistaa poissaolollaan keskusteluissa uudesta julkisjohtamisesta.

Ympäristökansalaisuus tuo kansalaisuuskeskusteluun uusia ulottuvuuksia. Ympäristökansalaisuus ei käsitteenä ole uusi, vaan löytyy esimerkiksi jo Rion julistuksesta vuodelta 1992. Ympäristökansalaisuuden teoriaa kehittänyt Dobson (2003; Dobson & Bell 2005) erottaa toisistaan ympäristökansalaisuuden ja ekologisen kansalaisuuden. Ensimmäinen painottaa kansalaisten oikeuksia ja painottuu julkiseen toimintaan; jälkimmäinen painottaa velvollisuuksia ja ulottaa kansalaisuuden käsitteen myös yksityiselämään. Dobson nostaa keskeiseksi ympäristöllisen oikeudenmukaisuuden: meillä kaikilla on yhtäläinen oikeus hyvään ympäristöön, mutta vastuun ympäristökuorman pienentämisestä tulee jakautua

saastuttaja maksaa -periaatteen mukaan. Ympäristökansalaisuuden myötä vastuuta kestävästä tulevaisuudesta ei ole tarkoitus säilyttää yksittäisten ihmisten harteille, vaan kehittyvän ympäristökansalaisuuden rinnalla tarvitaan edelleen mielekkäitä institutionaalisia ratkaisuja ja hallinnollisia käytäntöjä sekä taloudellisia kannustimia.

Ympäristökansalaisuus on Suomessa herättänyt eniten kiinnostusta lapsuuden ja nuoruuden tutkimuksen (mm. Louhimaa 2005, Paloniemi & Koskinen 2005, Cantell & Larna 2006) ja ympäristöliikkeiden tutkimuksen (Kontinen 1999, Peltokoski 2003, Santaoja 2007; 2008) piirissä. Ympäristökansalaisuudesta puhutaan ympäristökasvatuksen yhteydessä, ja sillä on ymmärretty yhtäältä aktiivista kansalaisuutta ja toisaalta ympäristövastuullisuutta (Koskinen & Horelli 2006). Tiedon lisäksi tarvitaan positiivisia kokemuksia ja kiintymys luontoon. Laaksoharju (2007) on esimerkiksi ehdottanut koulupuutarhoja ja puutarhapedagogiikkaa ympäristökansalaisuuden tukemiseksi. Kontinen (1999) on kuvailut ympäristöjärjestöjä ja erityisesti Suomen luonnonsuojeluliittoa ympäristökansalaisuuden työpajoina ja ympäristöaktivisteja kansalaisuuden kyläseppinä. Peltokoski (2003) on tarjonnut ympäristöaktiiveille välittäjän roolia hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutuksessa. Ruohonjuuritasolta ponnistava ympäristökansalaisuus ei toisaalta välttämättä sovi helposti yhteen hallinnon kansalaisuusprojektien kanssa.

Normatiivisen ympäristökansalaisuuden määritelmän on suomalaisessa kirjallisuudessa esittänyt Kyllönen (2008, 44–47). Hänen mukaansa ympäristökansalainen osallistuu aktiivisesti ympäristöä koskevaan päätöksentekoon ja ympäristövaikutusten arviointi on kaiken toiminnan lähtökohta. Esimerkiksi asuinpaikan valitseminen julkisten kulkuyhteyksien varrelta saattaa olla äänestämistä merkittävämpi ympäristöpoliittinen valinta. Päivittäiset ruokaan, liikkumiseen ja asumiseen liittyvät valintamme synnyttävät osaltaan globaalit ympäristömuutokset, ja ympäristökansalaisuuden tehtävä on saada meidät pohtimaan tätä yhteyttä. Ympäristökansalainen ei jää odottelemaan systeemin rattaiden hidasta

liikettä, vaan toimii itse muutoksen airuena osallistuen aktiivisesti ympäristöliikkeen toimintaan. Ympäristökansalaisuus, kuten vihreä kuluttajuus, lähtee kotoa, koulusta ja työpaikalta.

Ympäristöarvojen ja ympäristöystävällisen toiminnan välinen kuilu (mm. Ahonen 2006) sekä poliittisen osallistumisen rapautuminen ovat kestoaiheita ympäristökansalaisuudesta puhuttaessa. Uusitalo (2005) ei jaa yleisesti esitettyjä pessimistisiä näkemyksiä vaan on osoittanut ympäristöarvojen olevan tärkeitä myös muihin yhteiskunnallisiin tavoitteisiin suhteutettuna. Keskustelua passivoitumisesta hän pitää osittain harhaisena, sillä ihmiset harjoittavat elämän politiikkaa omissa yhteisöissään ja ovat kuluttajinakin yhteistyökykyisiä, innovatiivisia ja yhteisen hyvän tuottajia. Arkielämän ympäristöpolitiikan tutkimus nivoo yhteen muun muassa kulutustutkimusta ja ympäristöpolitiikan tutkimusta (Massa & Ahonen 2006) ja kannustaa ylittämään ”pienen” ja ”suuren” ympäristöpolitiikan rajaa.

Tutkijat keskustelevat pitäisikö vihreä kuluttajuus ymmärtää osaksi ympäristökansalaisuutta, vai pitäisikö markkinalogiikan mukainen toiminta pitää erillään. Kysymys lienee käännettävissä normatiivisesti siten, onko ympäristöystävällinen kuluttajuus *riittävää* ympäristökansalaisuutta. Haanpää (2009) näkee ekologisen kuluttamisen askeleena kohti ympäristökansalaisuutta. Kulutustottumukset opitaan jo lapsuudessa, ja vanhempien tehtävä onkin tarjota lapsille kulutusvapaata yhdessäoloa ja esimerkkejä vastuullisista valinnoista. Kuluttajuuden korostaminen ympäristökansalaisuuden osana on ongelmallista sikäli että se jättää näkymättömiin erilaiset vaihtoehdot elämäntavat, vastarinnan ja kuluttamattomuuden, ja alistaa näin poliittisen yksilöllisille valinnoille (Eräranta & Moisander 2006). Yhtäläisesti voidaan kysyä, onko ympäristökansalaisuuden käsite ylipäättään tarpeen – eikö ympäristövastuullisuuden tulisi sisältyä ”tavanomaiseen” kansalaisuuteen, läpäisevästi kaikkien kansalaisten toimintaan? Samoin kuin vihreä kuluttajuus, ympäristökansalaisuus voidaan ajatella askeleeksi kohti kansalaisuutta johon ekologinen vastuullisuus on integroitunut.

Uusitalo (2005) on eritellyt kolme yhteiskuntatieteiden lähestymistapaa kulutuksen ongelmiin: postmodernin, uusyhteisöllisen ja avoimen julkisen keskustelun lähestymistavat. Näistä postmoderni lähestymistapa on lähinnä näkemystä jossa myös ekologinen kuluttaminen ajatellaan ympäristökansalaisuutena: kuluttaminen on esteettistä itsensä toteuttamista, mutta yksilöt huomioivat ympäristön valinnoissaan osana identiteettiään. Uusyhteisöllinen näkökulma kritisoi liiallista yksilöllistymistä ja painottaa yhteisön merkitystä ympäristöstävällisten käyttäytymismallien oppimisessa. Nyky-yhteisöt ovat usein virtuaalisia ja perustuvat löyhiin siteisiin ihmisten välillä, eivätkä siksi ole kovin tehokkaita yhteiskunnallisen muutoksen aikaan saamisessa. Avoimen julkisen keskustelun lähestymistavassa painotetaan argumenttien rationaalista arviointia, demokraattisia prosesseja ja oikeudenmukaisuutta. Medialla nähdään olevan merkittävä rooli julkisen keskustelun tilana, ja yhteisöt ovat tärkeitä keskustelun syntyisessä.

Yhtä kattavaa määritelmää ympäristökansalaisuudelle ei ole, vaan ympäristökansalaisuus nähdään eri yhteyksissä rakentuvana, emergenttinä ilmiönä (Ellis & Waterton 2005). Sen sijaan että lyötäisi lukkoon tietty ympäristökansalaisuuden määritelmä on tampere-laista ekokumppanuuttakin mielekäästä tutkia siitä näkökulmasta, minkälaisia ympäristökansalaisuuden muotoja se mahdollistaa.

Kumppanuuksilla yhteisvastausta ja tehokkuutta

Yhteiskunnalliset rakenteet ja suhteet voidaan jakaa karkeasti julkiseen sektoriin, yrityksiin ja järjestöihin (Kiviniemi & Saarelainen 2009). Näiden organisaatiotyyppien välimaastoon kehittyä hybridejä, sekamuotoja. Siirtyminen viranomais- ja sääntökeskeisyydestä kohti verkosto- ja sopimuskeskeisyyttä on avannut toimintatilaa sekä kansalaistoiminnalle että yritystoiminnalle julkisen sektorin perinteisillä toimialoilla. Kumppanuudet voidaan Kiviniemen ja Saarelaisen mukaan nähdä sosiaalisina verkostoina, joiden perustana

on sopimuksella virallistettu yhteistyö usean eri toimijan kesken. EU:n aluekehittämisessä kumppanuusperiaate omaksuttiin 1980-luvun lopulla, ja YK:n kestävän kehityksen huippukokous Rio de Janeirossa vuonna 1992 loi pohjan paikallisagendaprosesseille eri puolilla maailmaa. Kumppanuudet olivat keskeinen toimintatapa myös Johannesburgin vuoden 2002 kestävän kehityksen huippukokouksen päätösten toimeenpanossa.

Erilaisten paikallisten kumppanuushankkeiden tavoitteena on löytää julkisen sektorin vastuun rinnalle laajennettua yhteistoiminnallista vastuuta (Niiranen & Kiviniemi 1999). Kumppanuuden avulla luodaan uusia toimimisen kenttiä, tekemisen malleja ja rajoja ylittäviä kokoonpanoja eri asiayhteyksissä (Karhio 2002, 124). Kumppanuusajattelu tuo Karhion mukaan suuren muutoksen julkishallinnon totuttuun toimintakulttuuriin. Menestyksekkään kumppanuuden edellytyksiä ovat sitoutuneisuus yhteisiin tavoitteisiin, korkea keskinäinen luottamus ja halu yhteistyöhön, kaikkien osapuolten vastuullisuus sekä tarvittaessa mahdollisuus valtarakenteiden muuttamiseen.

Kumppanuuksien syntymistä hankaloittavat kumppanuuksien sisäpiirit, joihin esimerkiksi kansalaistoimijoilla on vain vähän mahdollisuuksia osallistua ja saada tietoa. Vaarana on myös näennäiskumppanuus, jossa osa toimijoista on mukana vain tarkkailijoina ja omaa etuaan valvomassa. Oikeassa kumppanuudessa erilaisuus ja sen myötä jopa ristiriidat voidaan ymmärtää Karhion (2002) mukaan prosessin käyttövoimaksi. Kumppanuuden syntymistä edistävät uudet foorumit, paikat ja tilanteet joissa voidaan kommunikoida tuoreesti ja jalostaa muutosvastarintaa uusiksi näkemyksiksi.

Niiranen ja Kiviniemi (1999) ovat hahmotelleet kumppanuushankkeiden tutkimusta valtaverkkojen ja sosiaalisen pääoman näkökulmista. Valtaverkko voidaan heidän mukaansa nähdä muodollisen poliittis-hallinnollisen vallankäytön täydentäjänä tai korvaajana. Henkilökohtaiset suhteet edistävät valtaverkkojen syntymistä, ja keskeinen kysymys on vallan jakautuminen ja päätöksenteon avoimuus ja läpinäkyvyys. Hajautettu ja tasapuo-

linen valtarakenne edistää sosiaalisen pääoman kehittymistä enemmän kuin keskitetty ja eriarvoinen valtarakenne. Sosiaalisen pääoman käsitettä on käytetty monin tavoin eri yhteyksissä. Se voidaan Niirasen ja Kiviniemen mukaan ymmärtää joko yksilön tai yhteisön resurssina. Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan yleensä sosiaalisen järjestelmän sellaisia piirteitä, kuten luottamusta, normeja ja verkostoja, jotka voivat lisätä yhteiskunnan tehokkuutta ja koordinoitua toimintaa. Sosiaalisten suhteiden merkitys on kontekstuaalista eli riippuu siitä mihin sosiaalista verkostoa käytetään. Sosiaalisen pääoman kannalta keskeistä on luottamus: vahva luottamus mahdollistaa epäsymmetrisetkin vaihtosuhteet kumppanuushankkeissa.

Kiviniemi ja Saarelainen (2009) ovat edelleen kehittäneet viitekehyksen kansalaistoiminnan ja julkisen sektorin paikallisen verkostoitumisen tutkimusta varten. Heidän huomionsa on kiinnittynyt järjestösektoriin kansalaistoiminnan ilmentymänä ja sen kumppanuuteen kuntasektorin kanssa. Kiviniemen ja Saarelaisen analyttinen viitekehys ammentaa paitsi teoreettisista pohdinnoista ja kirjallisuudesta myös empiirisistä löydöksistä kumppanuuksien tutkimuksessa. Heidän mukaansa kumppanuuksia määritteleviä käsitteellisiä näkökulmia ovat *verkosto*, *yhteistoiminta* ja *prosessi*, jotka kehittyvät toimijoiden yhteisten tavoitteiden mukaan. Yhteistoiminta on alkuvaihe kumppanuuden syntyprosessissa, jolloin kumppanuudet pyrkivät kehittymään toimiviksi verkostoiksi. Prosessinäkökulmasta kumppanuudessa voidaan tunnistaa tunnusluvuvaihe, vakiinnuttamisen vaihe, toiminta- ja toimeenpanovaihe sekä päättymis- tai uusiutumisen vaihe.

Muita näkökulmia viitekehyyksessä ovat *verkostojen johtaminen*, *erilaiset kumppanuusroolit*, *erilaiset kumppanuuden tyypit* ja *toimintaympäristöt*. Kumppanuuksissa johtamisesta voidaan puhua mahdollistamisena, jolloin kyse on koordinaatiosta ja kehittämisestä. Kumppanuutta voidaan johtaa verkoston jonkin tai joidenkin toimijoiden toimesta, mutta kumppanuuteen voivat vaikuttaa myös verkostoon kuulumattomat toimijat. Kumppaneilla voi olla verkostossa useita rooleja, joi-

hin samastuminen vaihtelee ja joiden keskinäinen yhteensopivuus on merkityksellistä.

Kumppanuuksien vahvuuksina pidetään yleisenä hyvänä pidettyä paikallista demokratiaa ja tuloksellisuutta, johon kumppanuudet omalta osaltaan pyrkivät. Kunnan ja järjestöjen operatiivista palvelukumppanuutta ohjaavat Kiviniemen ja Saarelaisen mukaan yhä enemmän tilaaja-tuottajamallin mukaiset roolijaot. Kun mallin yksi tavoite on ollut vahvistaa poliittista vaikutusvaltaa palvelutuotannon ohjauksessa, on mielenkiintoista kysyä minkälaiseksi kansalaistoiminnan rooli poliittisessa ohjauksessa muodotuu. Käsitteitä ja näkökulmia esiin tuovan viitekehyksen rinnalla onkin Kiviniemen ja Saarelaisen mukaan tärkeätä painottaa *toimijoiden näkökulmia*. Omaksun tässä artikkelissa erityisesti kansalaisosallisten näkökulman.

Kuvaan seuraavassa kronologisesti ympäristöhallinnan vaiheita Tampereella ja sitä kontekstia, johon ekokumppanuus uutena toimintamuotona sijoittui. Tarkastelen tämän jälkeen minkälaisen vaiheiden kautta ja keiden toimijoiden ansiosta ympäristötietokeskus ja ekokumppanuus Tampereelle jalkautuivat.

Ympäristöhallinnan vaiheita Tampereella

Paikallista ympäristöhallintaa ja toimintatilaa rajaavat kansainväliset ympäristösopimukset sekä EU:n ja kansallinen lainsäädäntö, joissa kansalaiset pyritään tuomaan uudella tavalla mukaan toimintaan. Hallinta avaa ongelmien määrittelyn ja ratkaisemisen suuremmalle toimijajoukolle ja kansalaisosallistumiselle. Toimijoiden suhteet juontavat osin juurensa historiallisiin tapahtumakulkuihin, mikä osaltaan muovaa kansalaisten toimintamahdollisuuksia.

Markus Laine ja Lasse Peltonen (2003) ovat tutkineet ympäristökysymysten politisoitumista Tampereella vuosina 1959–1995. Tamperetta hallitsi 1950-luvulta 1980-luvulle porvareiden ja sosiaalidemokraattien aseveliakseli, jonka hallintatapa perustui asioiden ennalta sopimiseen ja valmiiden päätösten hyväksyttämiseen valtuustossa enemmistöpää-

töksellä. 1970-luvulla kasvoi paine sisällyttää ympäristönsuojelu poliittisen päätöksenteon piiriin, ja Tampereelle perustettiin ympäristönsuojelutoimikunta. Tampereen kaupungin lakisääteiset ympäristölautakunta ja ympäristönsuojeluvirasto perustettiin vuosina 1986–87. Kaupungin ympäristöpoliittinen ohjelma hyväksyttiin vuonna 1994. Ympäristönhallintajärjestelmän yleiseksi tavoitteeksi asetettiin Tampereen kehittäminen ympäristönsuojelun kärkikaupungiksi. Tampere liittyi kuntien kansainvälisen ympäristöjärjestön ICLEIn jäseneksi loppuvuonna 1994 ja kaupunginhallitus allekirjoitti 1995 Aalborgin sopimuksen kestävistä kaupunkikehityksestä.

Vuonna 1998 kaupungin ympäristötoimi päätti aloittaa paikallissagendatyön, Tampere 21 -prosessin. Prosessi sai innostuneen vastaanoton kuntalaisten ja järjestöjen keskuudessa ja siinä painottuivat uudet osallistumis- muodot (Häikiö 2005). Prosessin tuloksena syntynyt Tampereen Agenda 21-ohjelma oli ajateltu valtuuston hyväksymäksi sitovaksi dokumentiksi. Ohjelma kuitenkin saatettiin kaupunginvaltuustolle vain tiedoksi, sillä kaupungin ei katsottu voivan sitoutua kaikkiin ohjelmassa esitettyihin näkemyksiin. Ohjelmatyössä korostettu avoin ja reilu päätöksentekokulttuuri ei käytännössä toteutunut.

Ohjelmavaiheen jälkeen seuraava vaihe Tampereen kestävän kehityksen suunnittelussa oli strategiavaihe. Ensimmäinen, 1997 valmistunut kaupunkistrategia oli nimeltään ”Tampereen tulevaisuus on tiedossa”. Strategiaprosessia pyhäikiön (2005) mukaan kehittämään osallistavaksi, ja kuntalaisilla oli mahdollisuus osallistua seuraavan ”Kaikem paree Tampere” -strategian työstämiseen internet-keskusteluissa, yleisötilaisuuksissa, kuulemiskierroksilla ja kyselyyn vastaamalla. Kaupungin ensimmäinen kestävän kehityksen raportti julkaistiin vuonna 2003. Viime vaiheessa johtamisjärjestelmän uudistamisen myötä toimintastrategioista luovuttiin eikä viimeisintä ympäristöstrategiaa vuodelta 2005 enää päivitetä. Keväällä 2007 kaupunginvaltuusto hyväksyi Aalborgin sitoumukset kaupungin periaatteelliseksi kestävän kehityksen ohjelmaksi, yhtenä neljästä suomalaisesta kaupungista.

Vuoden 2007 alussa Tampere siirtyi ensimmäisenä suomalaisena kuntana pormestaramalliin, jonka tarkoituksena on paikallisdemokratian vahvistaminen. Kaupungin palveluntuotannossa siirryttiin uusien julkisjohtamisoppien mukaiseen tilaaja-tuottaja -malliin. Kaupungin ympäristöpalvelut, entiseltä nimeltään ympäriönvalvontayksikkö, lakkautettiin vuodenvaihteessa 2009. Ympäristönsuojelu siirrettiin osaksi perustettua kaupunkiympäristön kehittämisen tilaajaryhmää, viranomaisyksikköön. Ympäristöterveys ja elintarvikevalvonta muuttuivat terveystä ja toimintakykyä edistäviksi palveluiksi. Luontokoulu Korento siirrettiin osaksi koulutoimea. Ympäristöpäällikkö ja kaupungin ilmastonmuutosprojekti siirtyivät osaksi konsernihallinnon uutta kaupunkikehitysryhmää, jonne tulivat myös mm. kaavoitus- ja elinkeinoasiat. Ympäristöpäällikön johtamaan kestävä yhdyskunta -yksikköön siirtyi myös kaupungin kestävän kehityksen koordinaattori. Tästä näkökulmasta ympäristöasiat saivat lisää painoarvoa siirtyessään ylöspäin kaupungin organisaatiossa.

Ekokumppanuus saapuu Tampereelle

Ekokumppanuustoiminta käynnistyi Tampereella vuonna 2002, kun ympäristötietokeskus Moreenia avautui. Seuraavana vuonna sen taustaorganisaatioiksi perustettiin Ekokumppanit Oy ja Ekokumppanit Klubi. Yhtiön perustajia olivat Tampereen Sähkölaitos, Tampereen Vesi, Tampereen kaupungin liikennelaitos, Tampereen kaupungin ympäristövalvontayksikkö ja Pirkanmaan Jätehuolto Oy. Ympäristötietokeskusta oli suunniteltu Tampereelle jo pitkään, ja sen käynnistämisen mahdollisti uusi ekokumppanuuden toimintamalli.

Ajatus ympäristötietokeskuksesta alkoi kypsyä Tampereella jo 1990-luvun alussa eri tahojen yhteistyönä. Hankkeen keskeinen veturi oli kaupungin silloinen ympäristöpäällikkö, joka summasi ympäristöhallinnan haasteita haastattelussa seuraavasti:

Jos ajatellaan mitä lainsäädäntö ympäristövalvonnalle ja ympäristölautakunnalle antaa ja mitä varten virkamiehiä on töissä, niin kyllä siinä lakisääteisissä tehtävissä ja päätösvalmistelussa ja valvonnassa siten kuuluu pääosa työajasta. Ja jos sitten ajatellaan toisaalta ympäristöpoliittisia haasteita mitä meillä tässä maassa on, niin millään valvonnalla ja lupapäätöksillä ei saada muutoksia aikaseksi ja maailmaa parannettua, että siinä pitää hyvin luovasti ja avarasti ajatella näitä kaikkia muitakin keinoja että miten me saadaan sitä yksittäisen ihmisen ympäristötaakkaa kevennettyä, ja jos me lähdetään sillä tavalla ajattelemaan niin tämä on todella hyvä toimintamalli tämä Ekokumppanit oy, yhdistys ja sitten tämä Moreenia tietokeskus.

Ympäristötietokeskus oli osa kaupunginvaltuuston vuonna 1994 hyväksymää ympäristöpoliittista ohjelmaa. Ympäristötietokeskuksella pyrittiin vastaamaan kaupunkistrategian ympäristöhaasteisiin luomalla siitä näkyvä kärkihankke. Ympäristötietokeskuksen ajateltiin täyttävän osaltaan ympäristö- ja terveys- ja suojelulainsäädännön sekä maankäyttö- ja rakennuslain kaupungille asettamaa velvoitetta neuvoa ja valistaa kuntalaisia. Ajatuksena oli, että ympäristötiedon ja valistuksen kokoaminen yhteen solmupisteeseen tekisi tiedon hankkimisen helpommaksi. Tiedon lisääntymisen kautta syntyisi ymmärrys omasta ympäristövastuusta ja sitä kautta muutokset toimintatavoissa. Edellytyksenä olisi havainnollisen ja kiinnostavan tiedon esille tuominen niin, että se tavoittaisi kaupungin kaikki toimijat. Ajatuksen taustalla oli siten varsin yksinkertainen ja yksisuuntainen tiedonvälityksen malli, jossa tiedon lisääntymisen arveltiin johtavan ympäristöystävälliseen toimintaan.

Vuonna 1996 ympäristötietokeskuksen tilantarpeesta tehtiin selvitys, mutta suunnitellut tilat eivät vapautuneet käyttöön. Aamulehdessä ympäristötietokeskusta hahmoteltiin 12.6.1996 seuraavasti:

Keskuksen tehtävänä on välittää kaupunkilaisille tietoa ympäristö- ja luontoasioista ja edistää viher- ja luontoharrastusta.

*Luontoharrastajat saisivat sieltä kokoon-
tumis- ja aineistonsa säilytystiloja. [...] Upea talvipuutarha palmuineen ja monine etelän kasveineen olisi auki kesät, talvet. [...]Keskukseen saattaisi sijoittua luonnontieteellinen museokin. Sinne on suunniteltu myös mm. auditoriota. Sitä ja muitakin tiloja voisi vuokrata niin kokouksiin kuin vaikka hääjuhlija varten.*

Kaupungin puistopuolen toimijoilla oli ollut haaveissa vihertietokeskus, ja ajatus yhdistettiin ympäristötietokeskuksen alle. Tietopainotteisen sisällön lisäksi houkuttimeksi kaavailtiin talvipuutarhaa ja luonnontieteellistä museota. Tampereen luonnontieteellinen museo oli sulkenut ovensa kaupunginkirjasto Metson alakerrassa 1994 ja kokoelmat olivat olleet siitä lähtien varastoituna. Tietopainotteisen sisällön rinnalle suunniteltiin elämysellisyttä, jonka katsottiin tukevan ympäristövastuullisuuden kehittymistä. Suunnitelmat muuttuivat pelkästä ”valistustoimistosta” matkailukohteen suuntaan.

Tampereen kaupungin vuoden 2001 talousarvioon varattiin rahaa ympäristötietokeskuksen suunnitteluun. Mallia haettiin mm. Tiedekeskus Heurekasta ja Tukholman luonnontieteellisestä museosta. Keskuksesta olisi löytynyt tutkimustilat koululaisille ja luontoharrastajille, ja lisäksi suunniteltiin varsinaista toimintaa tukevia palveluja, kuten kahvila ja evästelytilat, myymälä, infopiste, kirjasto, auditorio sekä vuokrattavaa kokoustilaa.

Päävastuun ympäristötietokeskuksen toiminnasta ja toiminnan kehittämisestä ajateltiin olevan kaupungin ympäristötoimella. Yhteistyökumppaneiksi kaupunkiorganisaatiossa ajateltiin museo- ja koulutoimet sekä puistoyksikkö. Yhteistyötä tehtäisi myös korkeakoulujen ja valtion ympäristöhallintoon kuuluvan Pirkanmaan ympäristötietokeskuksen (nyk. Pirkanmaan ELY-keskus) kanssa. Edelleen paikalliset ympäristö- ja luontojärjestöt ajateltiin keskeisiksi yhteistyökumppaneiksi ympäristötietokeskusta suunniteltaessa. Keskuksen käyttäjiksi ajateltiin koululaiset ja päiväkotilapset, kuntalaiset yleensä, matkailijat, yritykset sekä järjestötoimijat. (Tampereen kaupunki 2001.)

Samoihin aikoihin ympäristötietokeskuk-
sen suunnittelun kanssa ajatus ekokumppa-
nuudesta alkoi saada jalansijaa Tampereella.
Silloinen Tampereen sähkölaitoksen johtaja
kertoi käyneensä Göteborgissa ympäristöalan
messutapahtumassa ja kuulleen siellä ener-
gialaitoksen ekopartneriyhteistyöstä yritysten
kanssa.

*Aloin puhumaan sitä ajatusta ympäristö-
viraston ja muitten liikelaitosten suuntaan,
että mitä jos yhdessä lähdetäisiin katsele-
maan näitä asioita uudelta pohjalta. [...] Nähtiin että jos nämä asiat yhdistäisi, jä-
tehuolto ja vesi ja sähkölaitos, niin saatai-
si sitten enemmän aikaan yhteistyöllä. Ja
sitten tuli sekin että tarittehan tähän saa-
da mukaan myös muita, yksittäisiä ihmisiä
ja yrityksiä ja miksei järjestöjäkin, jolloin
Ekokumppanit kehitti sitten että me ollaan
Ekokumppanit Oy niin meillä vois olla
Ekokumppanit Klubi niin saataisi sitten
oikeeta verkostoitumista siihen.*

Ympäristötietokeskusta ja ekokumppanuutta
ryhdyttiin ajamaan laajapohjaisella yhteistyöl-
lä. Yhteistyötä yritysten kanssa painotettiin.
Suunnitelmat ympäristötietokeskukseksi oli-
vat sen verran mittavat, että käyttöön sovel-
tuvan rakennuksen löytäminen osoittautui
hankalaksi. Vaihtoehtoina selvitettiin olemas-
sa olevia rakennuksia ja uudisrakennuksen
sijoittamista keskeiselle paikalle. Kun suun-
nitelmat näyttivät kaatuvan tilojen puuttumi-
seen suunnittelutyöryhmä esitti, että toteutuk-
sessa edettäisiin kahdessa vaiheessa ja toimin-
nan käynnistämiseksi perustettaisiin välittömäs-
ti sopivan tilan löydyttyä ympäristötieto-osio.
Ensimmäisen vaiheen tehtävänä olisi eko-
kumppanuustoiminnan käynnistäminen ja
informaatiokeskuksena sekä yhteistyökump-
panien esittely- ja näyttelytilana toimiminen.

Sähkölaitoksen silloinen johtaja tarjosi
ympäristötietokeskuksen ykkösvaiheen sijoit-
uspaikaksi kaupungin keskustassa sijaitsevaa
sähkölaitoksen patorakennusta, ja suunnittelu
eteni nopeasti kohti toteutusta. Edelleen myös
voimalaitoksena toimiva rakennus kunnostet-
tiin ja Moreeniaksi nimetty ympäristötietokes-
kus avasi ovensa patorakennuksessa Tammer-
kosken kansallismaisemassa marraskuussa

2002. Ympäristötietokeskus avautui huomattavasti suunniteltua suppeampana, eikä voimalarakennuksessa ollut tiloja esimerkiksi luonnontieteellisen museon kokoelmille. Talvipuutarhan toteuttaminen ei nykyisessä sijaintipaikassa ollut mahdollista.

Ajatus ympäristötietokeskuksen laajem-
masta kakkosvaiheesta eli vielä ensimmäisen
osan avautumisen jälkeen. Kakkosvaiheen
suunnittelua varten sisältyi määräraha ympä-
ristötoimen vuoden 2002 budjettiin, mutta
seuraavien vuosien taloussuunnitelmissa ei
määrärahavarauksia ympäristötietokeskuksen
kakkosvaihetta varten enää ollut. Tampereen
luonnontieteellisen museon uudelleen avaa-
minen on edennyt ympäristötietokeskuksesta
erillisenä hankkeena ja uusien näyttelyiden
ensimmäiset osiot avautuivat museokeskus
Vapriikissa vuoden 2010 lopulla. Näyttää epä-
todennäköiseltä että laajempaa ympäristötie-
tokeskusta ryhdyttäisiin tässä tilanteessa toteut-
tamaan. Ekokumppanuuden myötä toiminta-
ajatus muuttui suuntaan joka ei välttämättä
vaadi yhtä mittavia fyysisiä puitteita.

Ekokumppanuusideaa on viety Tampereel-
ta muuallekin. Ympäristötietokeskusta ajanut
kaupungin entinen ympäristöpäällikkö siirtyi
uusiin tehtäviin Hämeen ympäristökeskukseen
ja vei ekokumppanuusajatukset mukanaan.
Hämeenlinnassa järjestettiin ekokumppanuus-
seminaari yrityksille, Päijät-Hämeen kestävän
kehityksen hanke Vanamo käynnistyi syksyl-
lä 2003 ja Lahteen perustettiin ympäristötie-
tokeskus Patina Vesku 27.

Niiranen ja Kiviniemi (1999) ovat kiinnit-
täneet huomion kumppanuuksien analyysissä
valtaverkkoihin ja sosiaaliseen pääomaan.
Tampereelaisen ekokumppanuuden ja ympäris-
tötietokeskuksen syntyhistoria on oiva esi-
merkki sosiaalisten suhteiden merkityksestä
ja vallan keskittymisestä tätä kautta. Ympä-
ristötietokeskukselle ja ekokumppanuusideal-
le voidaan nimetä kaksi isää: silloiset kaupun-
gin ympäristöpäällikkö ja sähkölaitoksen
johtaja. Heillä oli riittävästi vaikutusvaltaa ja
riittävän yhteneväiset intressit, jotta pitkään
suunniteltu ympäristötietokeskus saatiin pe-
rustettua uusin ekokumppanuusmaustein. Ympä-
ristöpäällikkö oli ajanut asiaa jo pitkään, ja
kun sähkölaitoksen johtaja innostui ekokump-

panuusajatuksista ja tarjosi sähkölaitokselta tilat ympäristötietokeskukselle, eteni hankkeen toteutus nopeasti. Muita keskeisiä henkilöitä ekokumppanuuden synnyssä ovat olleet ainakin hankkeen puolesta puhunut vihreä kaupunginvaltuutettu sekä ympäristötietokeskuksen projektipäällikkö, josta sittemmin tuli Ekokumppanit -yhtiön toimitusjohtaja.

Hybridikumppanuus: ympäristötietokeskus, osakeyhtiö ja Klubi

Tamperelainen ekokumppanuus on hybridi, joka sisältää toimijoita niin julkiselta sektorilta, yritysmaailmasta kuin kansalaisyhteiskunnastakin. Ulospäin näkyvin osa ekokumppanuutta on ympäristötietokeskus Moreenia. Taustalla toiminnasta vastaavat Ekokumppanit osakeyhtiö ja yhdistysmuotoinen Ekokumppanit Klubi. kohdealueita ovat lähinnä Tampere ja Pirkanmaa, mutta eri hankkeissa kumppanuuksia on syntynyt myös valtakunnallisten ja kansainvälisten toimijoiden kanssa. Kun vielä ajatellaan että toiminnan taustalla ovat kansainväliset ympäristösopimukset ja EU:n ympäristölainsäädäntö, kumppanuus on jossain määrin väistämättä monitasoista.

Ekokumppaneiden verkkosivuilla (www.ekokumppanit.fi) olevan esittelyn mukaan ympäristötietokeskus Moreenia on pirkanmaalainen ympäristötiedon, -koulutuksen ja -tapahtumien keskus, joka opastaa vastuulliseen elämäntapaan ja välittää ajankohtaista tietoa kuluttajille. Ekokumppanit -yhtiön perustaneet kaupungin liikelaitokset siirsivät ympäristöön liittyvät neuvonta- ja asiakaspalvelutehtävänsä ympäristötietokeskukseen. Ekokumppanuus voidaankin nähdä pilottihankkeena matkalla tilaaja-tuottaja -malliin kaupungin hallinnossa. Vuonna 2008 ympäristötietokeskuksella oli kuusi vakituista työntekijää. Lisäksi Ekokumppaneiden palveluksessa työskenteli 13 harjoittelijaa tai määräaikaista työntekijää.

Ympäristötietokeskuksesta voi esimerkiksi kysyä neuvoa kodinkoneiden valinnassa tai lainata sähkömittaria kodin laitteiden kulutuksen mittaamiseksi. Pysyvät ja vaihtuvat näyttelyt tarjoavat tietoa kodin ympäristöasioista ja Tampereen luonnosta. Näyttelystä on varat-

tu tilaa jokaiselle ekokumppaniyhtiölle ja se on kävijöille maksuton. Vuonna 2009 ympäristötietokeskuksessa kävi noin 5000 vierasta, joista yli puolet olivat koululaisia tai päiväkotiryhmiä. Näyttelyyn on mahdollista tutustua omatoimisesti tai opastetusti. Patorakennuksen entinen valvomo toimii vuokrattavana kokoustilana, ja näyttelytilan yhteydessä on pieni kirjasto. Myös verkkopalveluihin on panostettu, ja Ekokumppaneiden verkkosivuilta löytyy esimerkiksi erilaisia ympäristöaiheisia pelejä ja laskureita. Ympäristötietokeskuksessa on järjestetty muun muassa Älä osta mitään -päivän tapahtuma marraskuussa, ja ekokumppanit ovat koordinoineet Tampereella Vihreän viikon ja Autottoman päivän viettoa.

Ekokumppanit Osakeyhtiö esittelee Pirkanmaalla toimivana ympäristöalan asiantuntijana ja osaamisen yhdistäjänä. Ekokumppanit Oy tuottaa tiedotus-, neuvonta-, koulutus- ja asiantuntijapalveluja, joilla edistetään kestävän kehityksen mukaista elämäntapaa ja yritystoimintaa. Kuluttajille, päiväkodeille ja koululaisille tarjottavista palveluista näkyvin on ympäristötietokeskus Moreenia näyttelyineen. Yrityksille ja yhteisöille Ekokumppanit tarjoavat konsultointia ympäristöasioissa, kuten materiaali- ja energiatehokkuuden hallinnassa.

Merkittävä osa toiminnasta tapahtuu julkisrahoitteisissa kehittämissuunnitelmissa, joita toteutetaan yhteistyössä alueen asiantuntijoiden, yritysten ja yhteisöjen kanssa. Yhtiön liikevaihto vuonna 2009 oli noin 530 000 euroa. Esimerkiksi vuosina 2004–2006 TE-keskuksen osarahoituksella toteutetussa EkoPirkanmaa -hankkeessa oli mukana 50 yritystä, joista 24 yritykselle toteutettiin ympäristöauditointi ja tehtiin kehittämissuunnitelma. 17 yritykselle myönnettiin erityinen Ekokumppanuus Diplomi ja hankkeen aikana tuotettiin 4 uutta ympäristöpalvelutuotetta. Kylätalkkari -hankkeessa taas pyritään synnyttämään ympäristöalan pienyritysjäilyä haja-asutusalueilla. Pienillä yrityksillä ei ole aikaisemmin ollut resursseja ja tietotaitoa ympäristöhaasteisiin vastaamiseen. Tässä Ekokumppanit ovat ojentaneet auttavan kätensä.

Siinä missä Ekokumppanit -yhtiön toiminta painottuu yritysyhteistyöhön, on sen rinnal-

le perustetun Ekokumppanit Klubin kautta tarkoitus sitouttaa kestäväää kehitystä edistävään toimintaan laajemmin pirkanmaalaisia toimijoita. Klubin tavoitteena on yhdistää kotitaloudet sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat ympäristötyöhön. Klubin toimintamuotoja ovat neljä kertaa vuodessa järjestettävät klubi-illat, alaklubien toiminta sekä retket. Klubin yritysjäsenet toimivat klubi-isäntinä ja järjestävät muille jäsenille ympäristöaiheisen klubi-illan omissa tai ympäristötietokeskus Moreenian tiloissa. Jäsenyrityksille tarjotaan asiantuntijan suorittamaa ympäristöarviointia ja -ohjausta sekä suunnitellaan toimintamalleja ympäristöosaamisen kehittämiseksi. Klubi on jäsenilleen foorumi, joka tarjoaa välineet tunnettuuden lisäämiseksi ympäristövastuullisena toimijana.

Ekokumppanuuden toimintakenttä ja mahdolliset kumppanuustahot on määritelty laajasti, ja siksi on katsottu tarpeelliseksi perustaa erikoistuneita alaklubeja Ekokumppanit Klubin alle. Alaklubeista *Ympäristöjohtamisen klubi* toimii yhteistyössä kansallisen Ympäristöjohtamisen yhdistyksen kanssa keskittyen yritysten ja yhteisöjen ympäristöasioiden hoitoon. *Kiinteistöklubilla* tapaavat kiinteistöjen ympäristöasioista kiinnostuneet asukkaat, isännöitsijät ja huoltohenkilöstö. *Järjestöklubin tarkoituksena* on koota kestäväää kehitystä edistävät järjestöt sekä edistää niiden yhteistyötä ja toimintaa. *Ympäristökasvatuksen klubi* toimii alueellisesti yhteistyössä Suomen ympäristökasvatuksen seuran kanssa, *Tulevaisuusklubilla* taas pohditaan tieteen ja tutkimusten tulosten avulla arkisia tapahtumia ja globaaleja ilmiöitä. Alaklubien toiminta on käynnistynyt vaihtelevasti, kaikille ei ole löytynyt aktiivista ja sitoutunutta vetäjää.

Kiviniemen ja Saarelaisen (2009) käsittein tarkasteltaessa tamperelainen ekokumppanuus prosessina on hakenut muotoaan vuodesta 2002 ja toiminta on jo melko vakiintunutta. Tamperelainen ekokumppanuus eroaa yksittäisistä kumppanuushankkeista: hankkeet päättyvät, mutta ekokumppanuudesta on ollut tavoitteena tehdä pysyvää. Osa sateenvarjon alla toteutetuista kumppanuushankkeista on jo ehtinyt päättyä ja ekokumppaneille on kerty-

nyt kokemusta hanketyöskentelystä. Vaikka ekokumppanuutta toteutetaan erilaisissa hankkeissa, jatkuvuutta kumppanuuteen tuovat fyysinen ympäristötietokeskus, pysyvät työntekijät ja alkuperäiset ekokumppaniyhtiöt sekä muun muassa vuosittain toteutettavat teemapäivät. Ekokumppanuusverkosto muuttaa muotoaan kulloinkin hankkeisiin osallistuvien tahojen mukaan.

Kiviniemi ja Saarelainen (2009) kiinnittävät viitekehyksessään huomion kumppanuusverkostojen johtamiseen. Ekokumppaneiden toimintaa ohjaa hallitus, joka on koottu perustajayhtiöiden edustajista, mutta toiminnan pyörittämisestä vastaa toimitusjohtaja. Ekokumppaneiden johtamistapaa voidaan kuvata mahdollistamisena, jolloin johtajan rooli on enemmänkin koordinaattorin ja kehittäjän. Toimitusjohtaja on ollut avoin monenlaisille ideoille ja kannustanut hankkeiden toteuttamiseen innostuneesti. Verkoston johtajuudella on ollut keskeinen merkitys siinä että institutionalisoitunutkin ekokumppanuus on säilynyt avoimena.

Tamperelainen ekokumppanuus on sateenvarjo, jonka alla toteutetaan monenlaista ekokumppanuutta ja erillisiä hankkeita. Kyse ei siis ole yksittäisestä kumppanuushankkeesta, joiden tarkasteluun Kiviniemen ja Saarelaisen (2009) viitekehys paikallisten kumppanuuksien tutkimiseksi on kehitetty. Viitekehys nostaa esiin kumppanuuksien keskeisiä piirteitä ja toimii nähdäkseni myös monitasoisen ekokumppanuuden tarkastelussa. Tamperelainen ekokumppanuus on verkosto, jonka keskiössä ovat ympäristötietokeskus Moreenia, Ekokumppanit Oy ja Ekokumppanit Klubi. Tämän kolminaisuuden välinen työnjako näyttäytyy edelleen jossain määrin epäselvänä, mikä vuoksi ekokumppanuustoiminnan avoimuus ja sitä kautta vuorovaikutus mahdollisten kumppaneiden kesken saattaa kärsiä. Sekä osakeyhtiö että klubi tarjoavat esimerkiksi ympäristökonsultointipalveluja yrityksille, mistä herää kysymys miksi kaksi erillistä organisaatiomuotoa on tarpeen. Toisaalta voidaan ajatella että avoimen kumppanuustoiminnan kannalta on epäoleennaista tarkentaa, milloin asialla on Ekokumppanit Oy ja milloin Klubi. Toiminnan tietynlainen hahmottomuus

tarjoaa mahdollisuuksia monenlaisille kumppanuuksille.

Ekokumppanuus sijoittuu paikalliseen ympäristöhallinnan kontekstiin toisaalta uutena toimintamallina ja organisaationa aikaisempien rinnalle, toisaalta limittäin olemassa olevien hallintarakenteiden kuten kaupungin ympäristötoimen kanssa. Työnjako ei aina-kaan alkuaikoina ollut selvä kaupungin ympäristötoimijoillekaan, kuten silloisen kestävä kehityksen koordinaattorin haastattelusta käy ilmi:

Se on ehkä se kaikista ongelmallisin juttu, kun toimijoita on hajautettu kolmeen paikkaan, että on tämä Moreenia, ja sitten olen minä keskushallinnossa ja sitten on ympäristövalvonta. Se että kellä on kokonaiskuva tai kellä on vastuu siitä, niin se on vähän epäselvää. [...] Se tietysti kanssa vaikeuttaa että koko ajan on joku muutos menossa, organisaation muutos tai johtamisjärjestelmän muutos.

Ympäristöasiat ovat saaneet entistä enemmän painoarvoa niin julkisessa keskustelussa kuin kaupungin organisaatiossakin. Kaupunkiorganisaatiossa tapahtuneet muutokset eivät kuitenkaan ole olleet omiaan selkeyttämään toimijoiden työnjakoa kuntalaisen näkökulmasta. Toisaalta aika on tehnyt tehtävänsä ja ekokumppaneiden toiminnan vakiintuessa muiden kaupungin ympäristötoimijoiden kanssa on muodostunut yhteistyötä ja vastuujaakoja.

Kumppanuusroolit ja ympäristökansalaisuus

1990-luvun alussa kehitellyt ja vuonna 2002 toteutuneet suunnitelmat ympäristötietokeskukseksi eivät missään vaiheessa olleet julkisesti nähtävänä ja kommentoitavana. Ajatusta ympäristötietokeskuksesta ja ekokumppanudesta kehiteltiin kaupungin viranhaltijoiden, luottamushenkilöiden ja liikelaitosten johtajien toimesta kansalaisia kuulematta. Tamperelaiset saivat kuulla ympäristötietokeskuksesta median, lähinnä alueen päälehti Aamulehden kautta.

Väliverrosen (1996) mukaan mediat jäsentävät kehystämällä yksittäisiä tapahtumia ja laajempia ilmiöitä ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi. Kehykset rajaavat sitä, miten tapahtumasta tai ilmiöstä voidaan kulloinkin puhua. Ihmisten toiminta ja tulkinta sosiaalisissa tilanteissa riippuu siitä, minkälaisen kehysten kautta he tilannetta tarkastelevat (Puroila 2002, 122). Media onkin välttämätön ekokumppani riippumatta siitä kuinka aktiivisesti kumppanuussopimuksia median kanssa pyritään luomaan.

Aamulehdessä ympäristötietokeskus esiintyi lähinnä tila- ja rahakysymyksenä. Ympäristötietokeskuksen sisältö ja konsepti otettiin valmiina, ja ongelmana näytti olevan sopivan paikan löytäminen toiminnan käynnistämiseksi. Ympäristötietokeskuksesta kirjoitettiin myös osana Tampereen kaupungin yleistä ympäristöasioiden hallintaa, esimerkiksi ympäristöstrategiasta puhuttaessa. Ympäristötietokeskus näyttäytyi tulevaisuuden välineenä, jonka perustaminen toteuttaisi kaupungin ympäristötavoitteita. Vain muutama Aamulehden jutuista käsitteli yksinomaan ympäristötietokeskuksen toimintaa ja sisältöä. Median näkökulma muuttui kun toimintaa ryhdyttiinkin hahmottamaan uudenlaisena ekokumppanuuksena. Ympäristötietokeskuksesta kirjoitettiin sen perustamisen jälkeen ”sulkana kaupungin hatussa”.

Ympäristötietokeskuksen sisällöstä ja toiminnan tavoitteista on keskusteltu julkisuudessa hämmästyttävän vähän. Tämä ei vaikuta ideaaliselta lähtökohdalta eri toimijoiden avoimelle kumppanuudelle, jossa liikkeelle lähdetäisi yhteisestä tavoitteiden määrittelystä. Ympäristötietokeskus nähtiin ikään kuin vastaansanomattomana yleisenä hyvänä. Tämä tulkinta sai särön, kun ympäristötietokeskusta suunniteltiin sijoitettavaksi keskeiselle Sorin aukiolle Koskikeskus -kauppakeskuksen tuntumassa. Alueen kehittämissuunnitelmista järjestetty yleisötilaisuus ja sitä seurannut internetkeskustelu olivat ainoat tilaisuudet, jolloin kaupunkilaiset pääsivät jollain tavoin kommentoimaan ympäristötietokeskussuunnitelmia. Tamperelaiset halusivat säilyttää Sorin aukion avoimena tilana, ja niinpä suunnitelma ympäristötietokeskuksen sijoittami-

sesta sinne jouduttiin hautaamaan. Ympäristötietokeskusta ”yleisenä hyvänä” ei siten arvotettu kansalaiskeskustelussa toisen yleisen hyvän, avoimen kaupunkitilan, yläpuolelle.

Tilakysymys määrittää jossain määrin edelleen ympäristötietokeskuksen ja ekokumppaneiden toimintaa. Ympäristötietokeskuksen keskeinen sijainti patorakennuksessa Tammerkosken kansallismaisemassa on monella tapaa ihanteellinen, mutta myös ongelmallinen. Sisäänkäynti on keskustasta katsoen hieman syrjässä eikä siten osu luontevasti asiointimatkojen varrelle. Koska voimalaitos tuottaa edelleen energiaa, tärinä ja humina ovat niin ympäristötietokeskuksen työntekijöiden kuin kokoustilassa pidettävien tilaisuuksienkin riesana. Tilat ovat ahtaat eivätkä mahdollista näyttelyiden laajentamista tai henkilöstömäärän kasvattamista. Myös aukioloajat rajoittavat ympäristötietokeskukseen tutustumista. Alun perin ympäristötietokeskukseen kaavailtiin yhdistettäväksi myös pitkään puheena ollutta kansalaistaloa. Ajatusta kannatti muun muassa vihreä valtuutettu ja kaupunginhallituksen jäsen (Välimäki 2001):

Ympäristötietokeskukseen voisi yhdistää järjestöjen ideoiman tamperelaisten talon, eli siitä tulisi kaikille avoin resurssi ja paikka kuntalaisten osallistumiselle.

Ympäristötietokeskuksesta suunniteltiin ainakin joillakin tahoilla myös vahvasti kansalaisosallistumisen paikkaa. Kansalaistalo ei toteutunut kun ympäristötietokeskus perustettiin nykyisiin rajallisiin tiloihin voimalaitosrakennukseen. Kansalaistalon ajatus ei ehkä ollut riittävän hahmottunut, ja toisaalta suoran demokratian ja kansalaisosallistumisen vahvistaminen edustuksellisen demokratian rinnalla on kohdannut myös periaatteellista vastustusta.

Ympäristötietokeskusta suunniteltaessa vuonna 2001 toimintaan läheisesti liittyviksi intressiryhmiksi ajateltiin mm. kaupungin museotoimi, kirjastotoimi, koulutoimi, puistoyksikkö, energiatoimisto, ympäristövalvonta, vesilaitos, sähkölaitos, Pirkanmaan jätehuolto, Särkänniemen elämyspuisto, ammattikorkeakoulu, Pirkanmaan ympäristökeskus (nyt

ELY-keskus) sekä biologian ja maantiedon opettajat. (Tampereen kaupunki 2001). Yhteistyötahot miellettiin varsin laajasti. Ekokumppanuus näyttäytyy uutena välineenä kaupungin sisäiseen ympäristötyöhön ja kaupungin työntekijöiden ympäristöosaamisen päivittämiseen. Myös ”ympäristö” ympäristötietokeskuksen sisältönä määrittyy varsin laajasti sisältäen niin kestävän kehityksen taloudellisen, ekologisen kuin sosiaalisenkin ulottuvuuden.

Ekokumppaneiden oman määritelmän mukaan ”Ympäristötietokeskus Moreenia ja Ekokumppanit Oy palvelevat kuluttajia, päiväkojeja ja kouluja, yrityksiä ja yhteisöjä” (www.ekokumppanit.fi). Tamperelainen voi olla ekokumppanina siis kuluttaja, päiväkotilapsi tai koululainen, yrittäjä, työntekijä tai jonkin yhteisön jäsen. Määritelmässä ei puhuta kuntalaisista tai kansalaisista, vaan kuluttajista, palveluiden käyttäjistä ja vastaanottajista. Jos määritelmä otetaan sellaisenaan, ei ympäristökansalaisuuden suhteen jää juuri analysoitavaa. Käytännössä ekokumppanuus näyttää kuitenkin tarjoavan kansalaisille monenlaisia rooleja, eikä kumppanuus pelkisty kuluttajuuteen.

Valtaosa ympäristötietokeskuksen kävijöistä on päiväkotij- ja koululaisryhmiä. Ekokumppanuus tuo oman lisänsä Pirkanmaalla tehtävään ympäristökasvatustyöhön ja voi toimia elämyksellisenä lisänä päiväkodeissa ja kouluissa käytössä oleviin ympäristökasvatuksen keinoihin. Ympäristötietokeskus voi osallistua tulevaisuuden aktiivisten ympäristökansalaisten innostamiseen. Lasten välityksellä ajatukset kodin arkisista ympäristöteoista, kuten jätteiden lajittelusta tai energiansäästöstä voivat kulkeutua koteihin ja vanhemmille.

Ympäristötietokeskuksen hankesuunnitelman johdannossa puhuttiin yhteistyötahojen liiketoiminnan kehittämisestä – yhteistyötahoiksi ajateltiin kaupungin liikelaitokset ja Pirkanmaan yritykset. Tämänkaltaista ekokumppanuutta toteutetaan lähinnä osakeyhtiön alla. Ekokumppanuuden hahmottamista ja tarkastelua kansalaisnäkökulmasta hankaloittaa sen laajuus: toisaalta on korostettu ympäristöyhteistyötä yritysten kanssa, toisaalta yksit-

täisten ihmisten valistamista. Yritysten osalta on alettu puhua yrityskansalaisuudesta, joka sisältää ajatuksen yritysten vahvasta yhteiskuntavastuusta. Tarkastelen tässä ekokumppanuutta organisaation ja sateenvarjokumppanuuden tasolla. Yksittäisten hankkeiden tarkastelu lähemmin tarjoaisi yksityiskohtaisemman kuvan ekokumppanuuden sisällöistä ja kumppanuusrooleista.

Nostin edellä esiin Ekokumppaneiden toteuttamia hankkeita, joissa yhteistyökumppaneina on ollut pirkanmaalaisia yrityksiä. Vuodesta 2009 myös Ilmankos -hanke, jolla kannustetaan ilmastoystävällisiin arjen valintoihin, on toiminut Ekokumppaneiden suojissa. Hankkeen kohderyhmänä ovat Tampereen seudun asukkaat, ja sen tavoitteina on paitsi ilmastonmuutoksen hillintä myös yhteisöllisyyden ja osallisuuden tukeminen. Hankkeeseen on valittu tietyt kohdealueet joilla toimintaa toteutetaan. Yhtenä toimintamuotona hankkeeseen on valittu ilmastoperheitä, jotka tarkastelevat mahdollisuuksia oman arjen ilmastovaikutusten pienentämiseen. Kaikkien tamperelaisten saaminen mukaan olisi tietysti mahdotonta, mutta yhtenä tavoitteena on hyvien toimintamallien levittäminen. Ilmankos -projektissa toteutettavan ekokumppanuuden tavoitteena on keskeisesti ympäristökansalaisuuden taitojen kehittäminen, ja kansalaisuus ovat kytköksissä toisiinsa: voidakseen osallistua tasavertaisena kumppanuushankkeisiin edellytetään yksilöltä jonkinlaista aktiivista kansalaisuutta.

Yksittäisen kansalaisen rooli ekokumppanuudessa voi olla ainakin ympäristötietokeskuksen vierailijan, hankkeisiin osallistujan tai Ekokumppanit Klubin jäsenen. Ekokumppanit Klubi on ehkä kiinnostavin osa tamperelaista ekokumppanuuden toteutusta. Konsepti kaupungin ja liikelaitosten pyörittämästä maksullisesta klubitoiminnasta on erikoinen. Tamperelaiset osallistuvat kaupungin ympäristötyöhön maksamalla veronsa, sähkö- ja vesilaskunsa, jätemaksunsa sekä bussikorttinsa, ja voidaan kysyä mitä lisäarvoa ekokumppaneiden maksullinen jäsenyys tuo. Ekokumppanit Klubi on toiminut pitkälti yritysten ympäristötyön esittelykanavana, joten kärjistetyt ihmiset maksavat jäsenmaksua siitä että pää-

sevät kuuntelemaan yritysten markkinointipuheita. Erikoisena näyttäytyy myös yhteisöjäsenen jäsenmaksu: pitäisikö yhdistysten maksaa siitä, että pääsevät ekokumppaneina tuottamaan sisältöä ympäristötietokeskuksen? Toisaalta jäsenmaksu on melko nimellinen – 12 euroa henkilöjäseniltä ja esimerkiksi 20 euroa pienyrityksiltä vuodessa – ja sen tarkoituksiksi voidaan ajatella lähinnä sitouttaa jäsenet ekokumppanuustoimintaan. Klubi on järjestänyt myös kursseja ja luentoja, joilla ei ole suoraa yhteyttä Ekokumppaneiden liiketoimintaan.

Ekokumppanuustoiminnan jakaminen alklubeihin tuntuu osin kumppanuusajatuksen vastaiselta. Mikäli kaikille eri toimijatahoille perustetaan omat klubinsa, ei eri toimijoiden kohtaamista juurikaan tapahdu. Yhdistysnäkökulmasta klubitoiminnassa pitäisi pyrkiä luomaan keskusteluyhteyksiä esimerkiksi yhdistystoimijoiden ja yritysten, toisaalta yhdistystoimijoiden ja päättäjien välille. Tämän kaltaiseen kumppanuuteen valittu toimintamalli ei välttämättä kannusta. Samalla henkilöllä tuskin on intoa käydä usean klubin tilaisuuksissa. Toisaalta voidaan ajatella että alklubitoiminnalla on pyritty luomaan foorumeita toimijoille joilta tällainen yhteyskanava on aikaisemmin puuttunut. Järjestöklubi esimerkiksi on eräänlainen ympäristöasioiden parissa toimivien järjestöjen järjestö. Yhdistysten väliselle tiedonvaihtokanavalle olisi järjestötoimijoidenkin näkökulmasta kysyntää, mutta osa toimijoista saattaa kokea aloitteen tulevan väärästä suunnasta jos kaupungin toimesta luodaan tämän kaltainen foorumi. Ulkoa tarjottua yhteyskanavaa ei välttämättä koeta luontevasti osaksi omaa toimintaa. Ekokumppaneiden verkkosivuille perustettiin osio jossa yhdistykset voivat tiedottaa toiminnastaan, mutta alun innostuksen jälkeen sen käyttö on ollut vähäistä.

Ympäristötietokeskuksessa ekokumppaneiden ajatuksena oli toimia vuorovaikutuksessa tiedon tuottajien ja käyttäjien kesken. Ympäristötietokeskus muodostaisi tiedon tuottamisen solmukohdan ja toimisi vuorovaikutuksessa kaikkien eri toimijoiden kanssa. Tiedon virta ympäristötietokeskuksessa kuljisi suunnitelman mukaan sekä sisään että

ulos päin. Tiedon tuottajina ja käyttäjinä kumppaneiksi nähtiin edellä mainittujen yhteistyökumppaneiden lisäksi korkeakoulut ja tutkimuslaitokset, valtion ympäristöhallintoon kuuluva Pirkanmaan ympäristökeskus (nyt ELY-keskus) sekä luonto- ja ympäristöjärjestöt. Laajempi käsitys hyväksyttävästä ympäristötiedosta avaa mahdollisuuksia kumppanuudelle ja aktiiviselle kansalaisuudelle. Ympäristötietokeskusta ideoinut ympäristöpäällikkö näki keskuksen tehtäväksi kuitenkin varsin yksisuuntaisen tiedonvälityksen kuluttajien käyttäytymisen muuttamiseksi, ja tiedon tuottaminen on ollut pitkälti kaupungin liikelaitosten käsissä. Eri toimijoilla näyttäisi olevan jossain määrin eriäviä tulkintoja siitä, mitä ”ympäristötieto” osana ekokumppanuut-ta on.

Suhteessa ympäristötietoon ja ekokumppanuuteen voidaan tehdä jako järjestyneeseen ja järjestäytymättömään kansalaisyhteiskuntaan. Ekokumppanuudessa yksittäisille, järjestäytymättömille kansalaisille näyttäisi jäävän lähinnä tiedon vastaanottajan ja palveluiden kuluttajan rooli. Palaan Uusitalon (2005) esittelemiin kolmeen yhteiskuntatieteelliseen näkökulmaan koskien kulutuksen ongelmia. Ekokumppanuuden näkemys tavallisista kansalaisista näyttää jossain määrin postmodernilta: nämä ajatellaan laiskoiksi ja elämyshakuisiksi kuluttajiksi, joita pitää houkutellessa aktiiviseen ympäristökansalaisuuteen viihteellisillä elementeillä. Toisaalta elämyksellisyyttä on pidetty tärkeänä myös ympäristökasvatuksen tutkimuksessa; pelkkä asiasisältö ei riitä käyttäytymisen muutokseen. Tästä kertovat seuraavat silloisen ympäristöpäällikön ja Ekokumppaneiden toimitusjohtajan haastattelukatkelmat:

Vihherpuoli ja tämä luontomuseo olisi sitten vetonaulat joilla me saataisi ihmisiä tutustumaan tähän muuhun ympäristöasiaan.

Tavallinen ihminen ei välttämättä lähde tuleen tänne sillä että täällä kerrotaan jostain perhosesta, mutta se vois tulla jos me saataisi aikaiseksi joku viikko. Ja siinä olisi erilaisia tapahtumia, olisi vähän semmoisia villejä tapahtumia niinku viime kesänä oli se lepakkoretki jonne tuli ihan

hirveästi osallistujia. Että saatais vähän semmoista poikkeuksellista.

Ekokumppanuus on lähellä myös Uusitalon (2005) uusyhteisöllisyyden näkökulmaa: kumppanuus on yli rajojen yhdessä tekemistä ja oppimista, ja muutoksen aikaan saamiseksi tarvitaan yhteisöllisyyttä. Järjestäytyneessä kansalaisyhteiskunnassa eli esimerkiksi ympäristö- ja luontojärjestöissä toimivat voivat osallistua ympäristötiedon tuottamiseen ja ovat siten kumppaneina tasa-arvoisempia. Yhdistystoimijoiden ekokumppanuus sopii paremmin yhteen edustuksellisen demokratian kanssa, sillä järjestötoimijoiden voidaan ajatella edustavan myös muita kuin itseään. Ekokumppaneiden toimitusjohtaja näki yhdistysten kumppanuusroolin seuraavasti:

Nämä luonto- ja ympäristöyhdistykset on valtava resurssi tässä yhteistyössä, koska ne on tosi isoja asiantuntijoita, ne on niitä ihmisiä jotka toimii aktiivisesti, jotka oikeastikin tekee jotain elämässään tämän meidän yhteisen ympäristön eteen. Mä ajattelen että ne on toisaalta näitä meidän esimerkkikansalaisia jotka voi tuoda tänne tietoa.

Järjestötoimijat nähtiin ekokumppaneina Konttisen (1999) tapaan ympäristökansalaisuuden kyläseppinä ja samalla heille tarjottiin Peltokoskenkin (2003) hahmottelemaa välittäjän roolia hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutuksessa. Yhdistystoiminnassa syntyy merkittävää sosiaalista pääomaa joka mahdollistaa verkostoitumisen ja eri henkilöiden tietojen ja taitojen yhdistämisen. Yhdistystoimijoiden luotettavuutta ympäristötiedon lähteinä lisäävät esimerkiksi luontoharrastajien noudattama epämuodollinen vertaisarviointimenettely, jossa uudet luontohavainnot varmistetaan kokeneemmilta harrastajilta. Aktiivinen ympäristökansalaisuus ekokumppanina näyttäisi siis edellyttävän järjestäytymistä. Toisaalta Ekokumppanit Klubiin voi liittyä myös yksityishenkilönä, mikä vahvistaa esimerkiksi ympäristöjärjestöihin kuulumattomien kumppanuusroolia.

Tamperelaisten järjestöjen odotukset ekokumppanuudelle, sikäli kun nämä siitä olivat

kuulleet ja odotuksia ylipäättään oli, olivat varsin konkreettisia. Järjestöt odottivat ympäristötietokeskuksesta tiedotusapua, kokoontumistilaa, tiloja ja apua näyttelyiden järjestämisessä sekä eri tahojen tuomista saman pöydän ääreen keskustelemaan ympäristöasioista. Näihin odotuksiin ekokumppanuus on pystynyt vastaamaan. Ympäristöjärjestöt ovat käyttäneet kokoontumistiloja tilaisuuksissaan ja kun yhtenä järjestäjänä ovat Ekokumppanit, tavoittaa tiedotus tapahtumista yhdistyksen jäsenistä laajemman joukon. Luontoharrastajat toivoivat varasto- ja näyttelytilaa luonnontieteellisille kokoelmille. Tällaista tilaa ei ympäristötietokeskuksesta löytynyt, ja kumppanuus luontoharrastajien kanssa on siksi jäänyt varsin pienimuotoiseksi. Hyönteistutkijat ovat esimerkiksi toimittaneet perhoslaatikoita Moreenian näyttelyyn. Toisaalta linkki luontoharrastusyhdistyksiin säilyy kaupungin ympäristösihteerin kautta, joka on aktiivisesti mukana luontoharrastajien yhteisöissä. Kumppanuutta ympäristöjärjestöjen kanssa hankaloittaa osin se, että Ekokumppaneiden työntekijöissä ei varsinaisia yhdistysaktiiveja ole eikä paikallinen järjestökenttä ollut heille siten entuudestaan tuttu. Järjestöyhteistyötä ei ollut erityisesti annettu kenenkään tehtäväksi, mutta vuosien varrella kumppanuuksia on syntynyt. Ekokumppanit Klubin hallitukseen on pyritty saamaan myös yhdistysaktiivi, joka osaltaan toimii linkkinä ekokumppaneiden ja paikallisen järjestökentän välillä. Yhteistyötä hankaloittavat molemmin puolin pienet resurssit ja tästä osin johtuva vastuun pallottelu: molemmat osapuolet odottavat toisen aloitteellisuutta.

Ekokumppanuus voidaan nähdä osin yrityksenä ympäristökysymyksen haltuunottoon kaupungin toimijoiden taholta. Esimerkkinä tästä Ekokumppanit ovat koordinoineet muutamana vuonna Autottoman päivän viettoa Tampereella. Perinteisesti tapahtuma on järjestetty kansalaistoimijoiden voimin, mutta ainaisesta resurssipulasta johtuen järjestöt antoivat mieluusti koordinoitavastuun Ekokumppaneille. Yhteisvoimin aikaan on saatuakin näyttävämpi tapahtuma. Vuonna 2004 järjestöt halusivat järjestää mielenosoituskulkeen autottomuuden puolesta, ja Ekokumppanit kannustivat järjestelyissä vaikka eivät

kaupungin toimijoina tietenkään voineet itse osoittaa mieltä kaupunkia vastaan. Ekokumppanuus näyttäytyy kansalaistoiminnan suhteen siis varsin sallivana. Toisaalta kansalaistoimijat ovat olleet pettyneitä siihen, että kaupungin mukana olosta huolimatta ei Autottomana päivänä ole saatu edes pientä kadunpätkeä suljetuksi autoliikenteeltä. Osa toimijoista onkin vetäytynyt yhteistyöstä ja palannut omaehtoisempaan toimintaan, esimerkiksi kadunvaltauksiin. Järjestönäkökulmasta asiat saattavat edetä takaperoisessa järjestyksessä, jos kansalaistoimintaa, jonka perimmäisenä motiivina on nykyisen asiantilan kritiikki, koordinoidaan kaupungin taholta.

Lopuksi

Liisa Häikiö (2007) on tarkastellut, mitä tilaaja-tuottaja -malliin siirtyminen merkitsi Tampereella kansalaisuuden näkökulmasta. Uusien julkisjohtamisoppien on pelätty johtavan kansalaisuuden rapautumiseen ja kansalaisuuden redusoimiseen asiakkuudeksi ja kuluttajuudeksi. Tämänkaltaisen yhdensuuntainen muutos ei saa tukea Häikiön tutkimuksessa, vaan uusi toimintamalli näyttäisi tarjoavan kuntalaisille useita erilaisia toimija-asemia ja siten tunnistavan erilaisia kansalaisuuden ilmenemismuotoja. Uudessa toimintamallissa ei Häikiön mukaan kuitenkaan ole rakenteita, jotka antaisivat kuntalaisille mahdollisuuden osallistua suoraan poliittisten kysymysten määrittelyyn koko kaupungin tasolla. Uudistus ei myöskään anna tilaa kuluttajalle joka valitsisi itselleen parhaan mahdollisen palvelun, vaan painotus on perinteisessä edustuksellisessa demokratiassa ja palveluntuotannossa. Tuottajat vastaavat siitä, että asiakkaat voivat osallistua palveluiden käyttäjinä, tilaajat puolestaan vastaavat kuntalaisten laajemmista osallistumismahdollisuuksista.

Vuonna 2002 käynnistynyt ekokumppanuustoiminta voidaan nähdä yhtenä pilottiprojektina uuteen hallintomalliin siirryttäessä. Jos ekokumppanuutta ajatellaan tilaaja-tuottaja -mallin kaltaisena toimintana, tulokseni ovat samansuuntaisia Häikiön kanssa. Kansalaisuus ei pelkistä kumppanuudessa yksinomaan

kuluttajuudeksi, vaan uusi toimintamalli näyttäisi tarjoavan kuntalaisille useita erilaisia toimija-asemia ja siten tunnistavan erilaisia kansalaisuuden ilmenemismuotoja. Ekokumppanuudella pyritään luomaan uusia toimintamalleja ja saamaan ympäristötyöhön mukaan uusia toimijoita. Ekokumppanuudesta ei kuitenkaan ole suoraa linkkiä kaupungin päätöksentekokoelimiin. Niinpä se ei näytä mahdollistavan strategista kumppanuutta, jolla olisi kapasiteettia paikallisen päätöksenteon prosesseissa.

Julkisen keskustelun puute ei ole oikeutettavissa ”yhteiseen hyvään” vetoamalla, vaan yhteinen hyvä syntyy ja arvioidaan juuri avoimessa julkisessa keskustelussa. Toimintakäytännöt muuttuvat ajassa, ja sitten ekokumppanuuden alkuvaiheiden kansalaisosallistumisesta on tullut entistä enemmän arkipäivää muun muassa tätä painottavan uuden lainsäädännön myötä. Vaikka Ekokumppanuus ei ole tarjonnut uutta väylää kansalaisten osallistumiselle päätöksentekoprosesseihin, rinnan sen kanssa Tampereella on kehitetty muun muassa alueellisen osallistumisen mallia ja verkko-osallistumisen mahdollisuuksia. Myös Ekokumppaneiden toiminnassa painotetaan entistä enemmän muun muassa Klubin jäsenten osallisuutta.

Tamperelainen ekokumppanuus ja ympäristötietokeskus voidaan tulkita yhdeksi lunastetuksi lupaukseksi matkalla kohti ympäristönsuojelun kärkikaupungin titteliä. Ympäristöasiat etenevät kaupungissa melko epävirallisten kontaktien kautta, ja aktiivisten avainhenkilöiden rooli korostuu. Tämän vuoksi kumppanuuksien tutkimuksessa näyttäisi olevan tärkeitä kiinnittää huomio Niirasen ja Kiviniemen (1999) tavoin sosiaaliseen pääomaan ja sen vaikutuksiin verkostojen syntymisessä. Avoin ekokumppanuus pyrkii kehittämään uusia toimintamalleja ja saamaan mukaan uusia toimijoita – parhaimmillaan erityisesti heitä joilla ei ole aikaisemmin ollut resursseja osallistua ympäristötyöhön.

Haluan kiittää Annina Takalaa käsikirjoituksen kommentoinnista sekä nimetöntä arvioijaa rakentavasta palautteesta, joka auttoi parantamaan artikkelia.

Lähteet

- Ahonen, Sanna (2006). Vihreän kuluttajan monet kasvot. Teoksessa: Massa, Ilmo & Ahonen, Sanna (toim.) *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki.
- Cantell, Hannele & Larna, Riitta (2006). *Ympäristövastuullisuus nuorten sanoissa ja teoissa*. Helsingin kaupungin opetusvirasto, A1:2006.
- Dobson, Andrew (2003). *Citizenship and the environment*. Oxford: Oxford University Press.
- Dobson, Andrew & Bell, Derek (toim.) (2005) *Environmental Citizenship*. Boston: MIT Press.
- Ellis, Rebecca & Waterton, Claire (2005). Caught between the cartographic and the ethnographic imagination: the whereabouts of amateurs, professionals, and nature in knowing biodiversity. *Environment and Planning D: Society and Space* 23: 673–93.
- Eräranta, Kirsi & Moisander, Johanna (2006). Miten kuluttajaa hallitaan markkinoilla ympäristöpoliittisena toimijana? Teoksessa: Massa, Ilmo & Ahonen, Sanna (toim.) *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere, Vastapaino.
- Haanpää, Leena (2008). Ympäristö, kulutus ja kuluttaja-kansalaisuus: yksilön rooli ympäristökysymyksessä. Lähde – historiatieteellinen aikakauskirja 2008, 5.
- Hajer, Maarten A. & Wagenaar, Hendrik (2003). *Deliberative Policy Analysis: Understanding Governance in the Network Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Häikiö, Liisa (2007). Muuttuva kansalaisuus. Mikä on kuntalaisten asema tilaaja-tuottaja-mallissa? *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 2/07, Kunnallistieteen yhdistys, Helsinki.

- Häikiö, Liisa (2005). *Osallistumisen rajat. Valta-analyysi kestävän kehityksen suunnittelusta Tampereella*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampere University Press.
- Karhio, Kirsi (2002). Paikallisten toimintaryhmien ja kuntien kumppanuus. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja 2/02*, Kunnallistieteen yhdistys, Helsinki.
- Kiviniemi, Markku & Saarelainen, Tarja (2009). Paikallisten kumppanuuksien monet kasvot: viitekehyksen kehittäminen kansalaistoiminnan ja julkisen sektorin verkostoitumisen tutkimusta varten. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja 1/09*, Kunnallistieteen yhdistys, Helsinki.
- Konttinen, Esa (1999). *Ympäristökansalaisuuden kyläsepät*. SoPhi, Jyväskylä.
- Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka (2004) *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. SoPhi 85. Jyväskylä.
- Koskinen, Sanna & Horelli, Liisa (2006). Ympäristövastuullinen kansalaisuus kouluopetuksessa. *Nuorisotutkimus 3/2006*.
- Kuula, Arja (1999). *Toimintatutkimus. Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä*. Vastapaino, Tampere.
- Kyllönen, Simo (2009). Ympäristöstään vastuullisen ihmisen jäljillä. Teoksessa: Portin, Anja (toim.) 2008. *Kaikesta jää jälki. Puheenvuoroja ympäristöä säästäväistä valinnoista*. Kustannusosakeyhtiö Avain, Keuruu.
- Laaksoharju, Taina (2007). Koulupuutarhatoiminta kestävän kehityksen kasvatuksena. Unpublished Bachelor's thesis. University of Helsinki. <http://www.viher-onni.fi/Ajan kohtaista/TainaKandi.pdf>
- Laine, Markus ja Peltonen, Lasse (2003). *Ympäristökysymys ja aseveliaxseli. Ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959–1995*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Tampere.
- Massa, Ilmo & Ahonen, Sanna (2006). Mitä on arkielämän ympäristöpolitiikka? Teoksessa: Massa, Ilmo & Ahonen, Sanna (toim.) *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki.
- Niiranen, Vuokko & Kiviniemi, Markku (1999). Kumppanuuden edellytykset paikallisyhteisössä – Kumppanuus ja sosiaalinen pääoma tutkimuskohteena. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja 4/99*, Kunnallistieteen yhdistys, Helsinki.
- Paloniemi, Riikka & Koskinen, Sanna (2005). Ympäristövastuullinen osallistuminen oppimisprosessina. *Terra : Suomen maantieteellisen seuran aikakauskirja 117 : 1*.
- Peltokoski, Jukka (2003). Ympäristökansalaisuus verkossa. Tietoverkko ympäristöjärjestöjen ja -viranomaisten vuorovaikutuspintana. *Suomen ympäristö 609*, ympäristöpolitiikka. Keski-Suomen ympäristökeskus, Jyväskylä.
- Puroila, Anna-Maija (2002). *Erwing Goffmanin kehysanalyysi sosiaalisen todellisuuden jäsentäjänä*. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä, 41. Rovaniemi.
- Santaoja, Minna (2005). Kohtaamispaikka Moreenia. Toimintatutkimus ympäristötietokeskuksen ja tamperelaisten ympäristö- ja luontojärjestöjen ekokumppanuudesta. Julkaisematon ympäristöpolitiikan pro gradu -tutkielma. Luettavissa: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00532.pdf>.
- Santaoja, Minna (2007). Luontoharrastusta tositarkoituksella. *Ympäristö ja terveys 2007:4*.
- Santaoja, Minna (2008). Luontoharrastuksen ristiriitainen poliittisuus. *Kulutustutkimus. Nyt 1/2008*, Kulutus ja vapaa-aika -teemanumero, Kulustutkimuksen seura.
- Stringer, Ernest T. (1999). *Action research*. 2. painos. Sage Publications, USA.
- Tampereen kaupunki, ympäristönvalvontayksikkö ja tilakeskus 31.12.2001. *Ympäristötietokeskus. Hankesuunnitelma*.

Uusitalo, Liisa (2005). Oma ja yhteinen hyvä – ovatko kuluttajat myös kansalaisia? Teoksessa: Niiniluoto, Ilkka ja Juha Sihvola (toim.) *Nykyajan etiikka. Keskusteluja ihmisestä ja yhteisöstä*. Helsinki: Gaudeamus, 2005: 61–98.

Välimäki, Pauli (2001). Lisää potkua ympäristöasioihin. *Mielipide. Aamulehti*, 3.5. 2001.

Väliverronen, Esa (1996). *Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus*. Vastapaino, Tampere.

Sähköiset lähteet

Ekokumppaneiden verkkosivut osoitteessa www.ekokumppanit.fi [Viitattu 5.8.2010.]